

Tilburg University

De forensisch psychiater

Oei, T.I.

Published in:

Proces: Tijdschrift voor strafrechtspleging

Publication date:

2000

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Oei, T. I. (2000). De forensisch psychiater: intermediair tussen rechterlijke instanties en volksgezondheid.

Proces: Tijdschrift voor strafrechtspleging, 79(1/2), 25-26.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

De forensisch psychiater: intermediair tussen rechterlijke instanties en volksgezondheid

Het beleidsplan 1999-2002, De Forensisch Psychiatrische Dienst¹

Het beleidsplan dat de leiding van de Landelijke Forensisch Psychiatrische Dienst (LFPD) onlangs het licht heeft doen zien noemt een bewonderenswaardig en respectabel aantal activiteiten, mogelijkheden van medewerkers en behoeften van verschillende cliëntèle - Rechter-Commissaris (RC), Officier van Justitie (OvJ), Rechtbank Rb), Minister van Justitie (MvJ), Reclassering, Penitentiare Inrichting (PI) en gedetineerden.

Ik snijd hier, om het spits af te bijten, twee onderwerpen aan die, naar mijn stellige overtuiging, van belang zijn. Ik ben me er van bewust dat accentverschillen inzake interpretaties tussen theorie en praktijk een rol zullen blijven spelen in ons werk.

A. Allereerst de RC en de OvJ. Dezen vormen de eerste en belangrijkste klanten voor de FPD-psychiater. Zij immers bepalen of er sprake is van een behoefte aan gedragsdeskundige inbreng in het gerechtelijk vooronderzoek (gvo). Ook zij wegen vaak zelf, naast de verantwoordelijken binnen de Penitentiare Inrichting (PI), al dan niet in het verloop van het gvo, af wanneer en hoe de zorgdeskundigheid van de FPD-psychiater kan worden aangesproken. Daarmee zijn naar mijn opvatting de belangrijkste redenen van bestaan voor de forensische gedragsdeskundige, in casu de FPD-psychiater, gegeven.¹ - Zo staat het in de wet.⁵¹²

Er is sprake van een behoefte aan gedragsdeskundige inbreng bij een multidisciplinaire rapportage wanneer een maatregel van plaatsing in APZ (Psychiatrisch Centrum, FPA of FPK) of TBS in het kader van respectievelijk art. 37, 37b, 38c Sr wordt overwogen, dan wel behoefte bestaat aan (respectievelijk mono- en multidisciplinair gedragsdeskundige) expertise ex art. 509o

lid 3 (advies van psychiater bij vordering van niet van overheidswege verpleegde ter beschikking gestelde) en 4 Sv (multidisciplinaire zesjaarsverlengingsrapportage TBS). Meestal is het de RC die de psychiater als deskundige benoemt, maar de gedragsdeskundigen kunnen ook in voorkomende gevallen door de zittingsrechter of door de minister van justitie worden aangewezen (vergelijk bijvoorbeeld 509o Sv).

De RC benoemt de deskundige, die soms door de verdachte is voorgesteld (art. 227 lid 1 en 2 Sv). De RC kan de deskundige geheimhouding opleggen (art. 236 Sv). In art 260 Sv is geregeld hoe de Officier getuigen, deskundigen en tolken schriftelijk ter terechtzitting kan doen oproepen. Getuigen en deskundigen zijn doorgaans onderscheiden personen. Art. 260 lid 3 Sv regelt de wijze waarop verdachte getuigen of deskundigen kan doen oproepen of op de terechtzitting meebrengen. Art. 264 Sv regelt de bevoegdheid van de Officier om te weigeren door verdachte opgegeven getuigen of deskundigen te doen oproepen.

De deskundige rapporteur pro Justitia kan in voorkomende gevallen door de Officier worden opgeroepen om ter terechtzitting als deskundige met betrekking tot de persoon van de verdachte ter zake een verklaring af te leggen omtrent datgene wat zijn wetenschap hem leert over de aan hem voorgelegde vragen.

De in het spraakgebruik ingeburgerde term getuige-deskundige is geen juridisch begrip. Een deskundige die tevens opereert als getuige vervult twee onderscheiden rollen. Het is dus niet zo dat de term 'getuige-deskundige' wettelijk als zodanig bestaat, laat staan dat een deskundige per definitie in die hoedanigheid zou worden benoemd. Het komt soms voor dat de rechter de deskundige ook als getuige wil horen.³ Het verschil is dat een getuige verklaart omtrent feiten of omstandigheden welke hij zelf waargenomen of ondervonden heeft. Is er sprake van dat de deskundige bij zijn onderzoek iets heeft waargenomen of ondervonden wat buiten het terrein van zijn onderzoek en wetenschap als deskundige valt, dan moet dit worden beschouwd als een waarneming of ondervinding in hoedanigheid van getuige. Het gaat om onderscheiden taken en juridische posities. Willen

deze door een persoon kunnen worden uitgeoefend dan zal deze zowel als getuige, en, los hiervan, ook als deskundige de eed of de belofte op de zitting dienen af te leggen. Een deskundige wordt dus in beginsel niet als 'getuige-deskundige' door de RC benoemd als hij als rapporteur pro Justitia fungeert, - wat abusievelijk wél in genoemd beleidsstuk staat, respectievelijk wordt verondersteld (zie p. 9 e.v.). Het is lang niet zeker dat de rapporteur pro Justitia als deskundige, laat staan als getuige in een bepaalde zaak wordt opgeroepen. Zulks gebeurt alleen, wanneer de rechter nadere toelichting op het rapport ter zake behoeft, en doorgaans wanneer de rapporteur pro Justitia als tegendeskundige is benoemd (artt. 233, 234 en 235 Sv). Een tot rapporteur pro Justitia door de rechter benoemde deskundige fungeert dus zelden als deskundige en nog minder ook als getuige ter terechtzitting. Het gebeurt wel vaak dat de psychiater of psycholoog van een TBS-inrichting als 'getuige en deskundige' ter rechtszitting wordt opgeroepen en ter plekke de eed of belofte aflegt, wanneer deze over de behandelvoortgang van de TBS-gestelde, op basis van het deskundigenonderzoek, dient te verklaren en te getuigen. In zo'n geval wordt door de rechter kennelijk verondersteld dat de deskundige op het moment dat hij de belofte of de eed aflegt, dit zowel doet als getuige, én als deskundige.

Zou anderzijds de gedragsdeskundige onverhoopt getuige zijn geweest van het tenlastegelegde delict of anderzijds bij zijn onderzoek als deskundige feiten of omstandigheden ervaren of waarnemen die voor het rechterlijk oordeel van belang zijn, dan zou een dergelijk conflict van belangen een zowel formeel als inhoudelijk beletsel vormen voor benoeming tot rapporteur pro Justitia door de rechter of tot voortzetting van zijn werk in beide hoedanigheden. Eerdere bekendheid met de persoonlijke aspecten van de verdachte, in geval van een behandelrelatie, vormt een hindernis voor benoeming tot rapporteur pro Justitia van verdachte. Uitzonderingen hierop vormen in het verleden gepleegde onderzoeken bij dezelfde justitiabele, alsmede de situatie waarin de deskundige reeds brieffrapporteur⁴ inzake verdachtes persoonlijkheid was en, op voordracht van het hoofd van

*Hoogleraar Forensisch Psychiatrie, Katholieke Universiteit Brabant

dienst van de FPD, door de RC als zodanig benoemd is.⁵

Ofschoon wij allen hier hetgeen ik net vertelde al wisten, lijkt het mij niettemin wel aangewezen om de nodige accenten in het betreffende beleidsstuk iets te verleggen.

B. Een tweede vraag kwam bij mij op, toen ik het beleidsplan verder doorlas. Er wordt expliciet prioriteit verleend aan de zorgtaken van de FPD-psychiater, terwijl de rapportagetaken een goede tweede plaats innemen. Ik weet niet of een dergelijke accentuering gebaseerd is op overwegingen van beleidskundige aard, dan wel op die van de gedragskundige identiteit van ons, psychiaters. Wij zijn dokters, en we hebben geleerd om mensen te behandelen en hen zo goed en zo kwaad als het gaat beter te maken. Als goede dokters moeten we evenwel onze informatie over de patiënt eerst duidelijk voor ogen hebben, een behandelplan ontwikkelen, en dit overdragen aan collega's of andere functionarissen die in de zorgketen een rol spelen. Hoe en wat het ook zij: beleid, eigen gemoed of intuïtie, - van belang lijken mij de feitelijke redenen van ons bestaan als justitieel forensisch psychiater. Dus zowel vanuit de historische kant bekeken, alsook steunend op onze eigen identiteit als forensisch psychiater, denk ik, dat we de rapportagetaken die plaats moeten schenken, die zij al hebben, namelijk de voorste in de rij van FPD-opdrachten. Rapportage- en zorgtaken vormen een niet-identieke tweeling, waarvan de rapportagetaak net iets ouder is dan de zorgtaak, al was het alleen maar door het bekende feit dat de dokter eerst diagnosticeert en dan de behandeling instelt. Dit betekent echter geenszins dat de zorgtaken van minder belang zouden zijn. Een kwalitatief goede rapporteur moet toch allereerst een voortreffelijke behandelaar zijn. Althans, hij dient inzicht te hebben in wat mensen beweegt en motiveert. De 'pp-er' (psychiater-psychotherapeut) is niet voor niets een reeds jarenlang gebezigde term in het Pieter Baan Centrum. Daarmee wordt de primus inter pares van het rapporterend gedragskundig team bedoeld.

De forensische gedragsdeskundige verwordt al gauw, ben ik bang, tot een papieren expert, indien hij het rapporteren zou staken. Ik pleit er dus voor dat iedere forensisch psychiater regelmatig rapporteert voor de rechter, - zo mogelijk zowel in strafrechtelijk als bestuursrechtelijk verband. Naar aanleiding van de ervaring die ik heb opgedaan met arbitragecommissies, - waarin het oordeel van drie psychiaters uiteindelijk de knoop moet doorhakken ten aanzien van het advies voor de rechter in een geschil tussen justitiabele en overheids- dan wel private instanties, - vind ik het toch altijd wel zo plezierig te bezien hoe ik, als voorzitter, de

onderscheiden rapporteurs op een lijn kan brengen met mijn eigen visie op de zaak.

C. Forensisch psychiaters, zoals de FPD-psychiater, hebben in hun rapportagewerk als onafhankelijk deskundige van doen met belangen tussen mensen en instanties, tussen verdachte en de maatschappij, tussen TBS-gestelde en de inrichting, tussen collega-rapporteurs en de rechterlijke macht. Is het niet zo, dat het afwegen van de verschillende belangen ons als het ware 'in het bloed is meegegeven', of wellicht door ervaring, is bijgebracht, en ons juist om die reden voor dit vak heeft doen kiezen? Het stromen van dit forensische bloed in onze aderen maakt, dat we altijd weer verwonderd en verbaasd, soms ontroerd of geschokt, onze klanten, de justitiabelen, ontmoeten. Wij deinen mee met hun ellende, en hun gevoelens van beperktheid en gehavendheid, maar moeten op het uur U, wanneer wij voor de rechter over onze bevindingen getuigenis en verantwoording afleggen, toch steeds weer het gevoel onderdrukken, al is het voor het moment, - dat we net zo goed op de plaats van die justitiabele hadden kunnen staan. Aan welke expertise hadden wij, - op de plaats van de justitiabele gezeten, - dan op zo'n moment behoefte? Aan die van de gedragsdeskundige die elke vorm van onrechtmatigheid met al dan niet plaatsvervangende schaamte of minachting verafschuwt? Of aan die van de deskundige die zijn kennis en ervaring ten dienste stelt van de zaak van verdachte, zodat Vrouwe Justitia een daad van gerechtigheid kan stellen?

Ik hoop dat wij, als FPD-psychiaters, voor de laatste zullen kiezen. Dat hoop ik temeer met U allen, die zo goed bent om deze dag inhoud en vorm te geven aan de opbouw van het gemeenschappelijk beleidsplan 'De Forensisch Psychiatrische Dienst' 1536, dat in concept voor U ligt. Ik dank U allen hier voor!

1. Studiedag Landelijke Forensisch Psychiatrische Dienst, op 17-09-1999, te Utrecht.

Noten

1. Toeval bepaalt veelal in de praktijk of er al dan niet gedragsdeskundig advies wordt gevraagd door de RC, wanneer een delict is gepleegd. Wellicht zou het te overwegen zijn, dat er gedurende de opleiding tot lid van de rechterlijke macht of het Openbaar Ministerie een stage bij een Forensisch Psychiatrische Dienst waarin veel wordt gerapporteerd (zoals in Amsterdam, Rotterdam, Den Bosch) wordt ingepland. Het gaat ten slotte om de vraag om, naast theoretische kennis, ook de praktische overwegingen voor het indiceren van gedragskundig onderzoek, zich eigen te maken. Vergelijk Y.A.J.M. van Kuijk & P.C. Vegter, De tbs in de rechtspraak. In: De

tbs ter discussie. *Justitiële Verkenningen*, 25, 4, 1999, p. 54-66.

2. Vergelijk bijvoorbeeld T.I. Oei, *Feit en Fictie*. Gouda Quint, Arnhem, 1995.

3. In de Leidse Balpenzaak was de psychotherapeute van verdachte in dusdanige gewetensnood geraakt, dat zij voor de rechter getuigde, dat verdachte haar had verteld diens moeder te willen doden. Verdachte werd in eerste aanleg op basis van genoemde getuigenis veroordeeld tot 12 jaar gevangenisstraf. In hoger beroep werd verdachte echter vrijgesproken, aangezien het gehanteerde bewijs niet tot de rechterlijke overtuiging had geleid, dat verdachte feitelijk de dader was. Naderhand werd de psychotherapeute door de beroepsvereniging van psychologen veroordeeld onrechtmatig te hebben gehandeld door schending van haar beroepsgeheim.

4. Het briefrapport is een schriftelijk verslag over een justitiabele, uitgebracht aan een rechterlijke instantie, door een FPD-psychiater in zijn functie als justitieel forensisch psychiater. Gedragscodes voor districtspychiaters, Ministerie van Justitie, 1997, p. 9. Het lijkt mij nuttig om de term 'briefrapport' te blijven gebruiken, nu de nota van het Ministerie van Justitie over gedragscodes daarover uitweidt.

5. Vergelijk T.I. Oei, De districtspychiatrische rapportagetaak. *Medisch Contact* 33/34, 1998, p. 1062-1064; T.I. Oei, Het rapporteren voor de rechtbank. *Proces*, 3/4, 1999, p. 62-63. Zie ook Gedragscodes voor districtspychiaters, Ministerie van Justitie, 1997.

6. Zie De Forensisch Psychiatrische Dienst. Ministerie van Justitie, 1999.